

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

**CUMHURİYETİN 100.YILINDA TÜRK FİNANSAL SİSTEMİ VE
FİNANSAL KURUMLARIN GELİŞİMİ ***

Gökçe Sinem ERBUĞA¹ & Ayşegül GÜRSOY²

Öz

Finansal sistem fon talep edenler, fon arz edenler, yatırım araçları ve aracıları ile yasal düzenlemeler ve düzenleyici kurumlardan oluşmaktadır. Türk finansal sistemi içerisinde yer alan kuruluşları temel olarak mevduat ve katılım bankalarını içeren kredi kuruluşları ve finansal kuruluşlar olarak ikiye ayırmak mümkündür. Ancak finansal sistem içerisinde yer alan bu kurumlar daha detaylı bir şekilde ele alındığında, bankacılık, bankacılık dışı finans, sermaye piyasaları, katılım finans, sigortacılık, ödeme sistemleri ve elektronik para sektörü gibi çok farklı alanlarda faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Bu doğrultuda, fon fazlası olan taraflarla fon açığı olan taraflar arasındaki nakit akışı finansal kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Türk finansal sistemini ele alacak olduğumuzda gelişimini iki önemli döneme ayırmak doğru olacaktır. 1923-1980 arasında kapsayan ilk dönem, devletin piyasaya denetleyici ve düzenleyici rolüyle müdahalesinin yoğun olduğu ve piyasada öncü bir misyona sahip olduğu dönemdir. 1980'den günümüze kadar olan ikinci dönem ise finansal sistemin serbestleşmeye başlaması ve yabancıların finansal piyasalara girişleri önündeki engellerin kaldırılmaya başlandığı dönemi ifade etmektedir. Yabancıların finansal sisteme dahil edilmesiyle beraber yabancı para cinsinden işlemlerin gerçekleştirilmeye başlandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra küresel bütünleşme, dijitalleşme ve teknolojiye görülen diğer ilerlemelerle beraber finansal araçların çeşitlenmesi, finansal istikrarsızlığın artması ve ekonomik dalgalardan görülmesi söz konusudur. Bu nedenle finansal istikrarın sürdürülebilmesi için mevcut finansal kurumların rollerinin sorgulanması ve yeni finansal kurumların oluşturulması gerekmektedir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen bu çalışmada Cumhuriyet'in 100.Yılında finansal sistemin ve kurumlarının tarihsel gelişimi ve rolleri detaylı bir biçimde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Finansal Sistem, Finansal Kurumlar, Piyasa Serbestleşmesi.*

JEL Kodları: *G20, H50.*

Başvuru: 31.07.2023 **Kabul:** 04.11.2023

* Bu çalışma Uluslararası Sosyal Bilimler III Konferansı'nda sunulmuştur.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, İzmir, Türkiye, gokce.erbuga@deu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1604-4668>

² Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, İzmir, Türkiye, aysegul.cimen@deu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5523-1397>

THE TURKISH FINANCIAL SYSTEM AND THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL INSTITUTIONS IN THE 100TH YEARS OF THE REPUBLIC OF TÜRKİYE³

Abstract

The financial system consists of fund suppliers and demanders, investment instruments and intermediaries, legal regulations, and regulatory institutions. It is possible to divide the institutions in the Turkish financial system into two as credit institutions which mainly include deposit and participation banks and financial institutions. However, when these institutions in the financial system are considered in more detail, it is seen that they operate in many different areas such as banking, non-banking finance, capital markets, participation finance, insurance, payment systems and electronic money sector. In this respect, cash flow between parties with surplus funds and parties with shortfalls is realized through financial institutions. When we consider the Turkish financial system, it would be correct to divide its development into two important periods. The first period, covering the period between 1923 and 1980, was the period when the state intervened heavily in the market with its supervisory and regulatory role and had a pioneering mission in the market. The second period, from 1980 to the present, refers to the period when the financial system began to liberalize and the barriers to entry of foreigners into financial markets began to be removed. With the inclusion of foreigners in the financial system, it is seen that foreign currency transactions have started to be carried out. In addition, with global integration, digitalization and other advances in technology, diversification of financial instruments, increased financial instability and economic waves are in question. For this reason, in order to maintain financial stability, the roles of existing financial institutions should be questioned, and new financial institutions should be established. In this study, which was carried out in this direction, the historical development and roles of the financial system and its institutions in the 100th year of the Republic were examined in detail.

Keywords: *Financial System, Financial Institutions, Market Liberalization.*

JEL Codes: *G20, H50.*

“Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.”

1. GİRİŞ

Ülkelerin milli ekonomileri üzerinde finans sektörünün ne denli etkili olduğu, günümüzde hala önemli bir tartışma konusu olarak güncelliğini korusa da birçok ülkenin, özellikle de gelişmekte olan ülke ekonomilerinin finansal krizlerle sıklıkla karşılaştığı görülmektedir. Gelişmekte olan ekonomilerin finansal krizlerle

³ The Extended English Summary is located the end of the Article.

karşılaşmasının önemli bir nedeni olarak finansal sistemlerinin oldukça kırılğan ve hassas olması gösterilmektedir. Bunun yanı sıra söz konusu ekonomilerde finansal göstergelerin dengede olmaması, dış borcun, bütçe açığının ya da piyasa bozucu eylemlerin varlığının finansal krizlere gerekli ortamı hazırlaması söz konusudur (Dooley ve Frankel, 2007:747). Bahsi geçen bu ülkelerden biri de Türkiye Cumhuriyetidir. Cumhuriyetin kuruluş yılı olan 1923 tarihinden bu yana Türk finansal sisteminin farklı tarihler itibarıyla çeşitli krizler atlattığı ve bu krizlerin her birinin, mevcut sistemi şekillendirme konusunda etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Günümüzde oldukça kritik bir öneme sahip olan finans sistemi, Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca farklı görev ve sorumlulukları yerine getirmiştir. Finans sektörü gerek sunmuş olduğu fırsatlar gerekse de taşıdığı riskler sebebiyle çok sayıda ülkenin reel ekonomisi üzerinde oldukça etkilidir. Türkiye Cumhuriyeti açısından bakıldığında 1980’li yılların başına kadar finans sektörüne gereken önemin verilmediği; reel sektör karşısında finans sektörünün son derece geri planda bırakıldığı görülmektedir. Ancak 1980 sonrası dönemde finans sektörü adeta ekonomimiz için lokomotif sektör haline gelmiş olup; uluslararası finansal piyasalar göz önünde bulundurulduğunda değerli bir konuma ulaşmıştır (Çekin, 2019:7).

Cumhuriyetimizin kuruluşundan günümüze kadar olan süreçte devletçilik anlayışının hâkim olduğu dönemden, günümüzde serbest piyasa ekonomisinin ve finansal serbestleşmenin en üst noktada gerçekleştiği döneme geçiş söz konusudur. Yapılan bu çalışmada, söz konusu bu dönüşümün nasıl gerçekleştiği, günümüzde artan risklerle beraber finansal istikrarın sürdürülebilmesi için mevcut finansal kurumların rollerinin nasıl olması gerektiği sorgulanmaktadır. Çalışma kapsamında ayrıca finansal risklerin sağlıklı bir şekilde yönetilebilmesi ve istikrarın sürdürülebilmesi için finansal kurumların cumhuriyetle birlikte gerçekleştirdikleri yolculukta üstlendikleri görevler ve sorumluluklar değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada Cumhuriyet’in 100.Yılında finansal sistemin ve kurumlarının tarihsel gelişimi ve rolleri detaylı bir biçimde incelenmiştir. Finansal kurumların işlevleri ve gelecekte üstlenmesi gereken görevler tartışılarak önerilerde bulunulmuştur.

2. CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE TÜRK FİNANSAL SİSTEMİ

Türk finansal sisteminin, Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan bugüne kadar geçen süreçte çok açık bir gelişme ve değişim süreci geçirdiği gözlemlenmektedir. Söz konusu sürecin Türk finansal sistemini ne şekilde etkilediğini doğru ve sağlıklı bir biçimde değerlendirebilmek için, süreci bir bütün olarak incelemekten ziyade; birden çok zaman diliminden oluşan bir süreç olarak düşünmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu doğrultuda Türk finansal sistemini ele alacak olduğumuzda, sistemin gelişimini iki ana döneme ayırmak sürecin anlaşılması için gereklidir. Cumhuriyetin kuruluşundan başlayan ve 12 Eylül darbe dönemine kadar uzan süreç diğer bir ifadeyle 1923-1980 arasını kapsayan ilk dönem, devletin piyasaya denetleyici ve düzenleyici rolüyle müdahalesinin yoğun olduğu ve piyasada öncü bir misyona sahip olduğu dönemdir. 1980’den günümüze kadar olan ikinci dönem ise finansal sistemin

serbestleşmeye başlaması ve yabancıların finansal piyasalara girişleri önündeki engellerin kaldırılmaya başlandığı dönemi ifade etmektedir.

2.1. 1923-1980 Arası Dönem

Bahsi geçen ilk dönem, Birinci İktisat Kongresi'nin ya da diğer adıyla İzmir İktisat Kongresi'nin düzenlenmesiyle bilfiil başlamıştır. Türkiye Kurtuluş Savaşı'ndan, savaşın kazanı olarak çıkmış olsa da ekonomik anlamda büyük bir enkaz devralmıştır. Bunun yanı sıra savaştan bitik bir şekilde çıkan Türkiye'nin gerek sanayisinin son derece zayıf olması gerek de hiç sermaye birikiminin olmaması Türkiye ekonomisinin en baştan kurulmasını gerektirmeydi. Daha açık bir ifadeyle Türkiye Cumhuriyeti sanayileşme noktasında son derece geri kalmış, gerekli kalkınma adımını atmaya yetecek kadar sermayesi bulunmayan oldukça zayıf bir ekonomiye sahipti (İşler, 2021:35). Cumhuriyetimizin kurulmuş olduğu ilk yıllarda Türkiye her bakımdan yetersiz bir ekonomik yapıda olup; tamamen dışarıya bağımlı bir haldedir. İzmir İktisat Kongresi'nde, Türkiye Cumhuriyeti'nin izlemesi gereken ekonomi politikalarının dönemin koşullarına uygun bir biçimde liberal bir zemine dayandırılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Kongre'de alınan kararlar doğrultusunda Türkiye'nin ekonomik anlamda izleyeceği yol, Batılı ülkelerin izlediği politikalarla aynı olup; piyasa ekonomisinin geliştirilmesini hedefleyen ve özel sektörün baskın olduğu bir ekonomik modelin kabulüne dayanmaktadır. Halkı temsilen farklı iş kollarından 1200'e yakın kişinin katılımıyla gerçekleştirilen Kongre'de, bağımsızlık savaşında kol kola veren halkın bu sefer ekonomi savaşında bir olduğu ve dayanışma içinde ekonomik bağımsızlığın mücadelesini vereceği görülmüştür (Memiş, 2020:265). Bu doğrultuda dünyada izlenen ekonomi politikalarıyla uyumlu, bu politikalara paralellik gösteren bir anlayışın benimseneceğinin işaretleri verilmiştir (Durmuş Aydemir, 2016:157). Söz konusu anlayış, özel sektörün ipi göğüslediği, milli bankaların kurulduğu, yerli malların teşvik edildiği ve kullanıldığı, işçilerin ve haklarının tanınması, demiryolu ağının oluşturulacağı bir dizi eylem planını içermektedir (Sabır, 2006: 11). Kongrenin taşıdığı en temel amaç ekonominin bir an önce iş görebilir hale gelmesinin sağlanması için gereken adımların belirlenmesi ve uygulamaya konmasının sağlanmasıdır. Söz konusu amaç doğrultusunda, yatırımları çekebilmek için uygun kredilerin sağlanmasına imkân tanıyacak bankaların kurulması öngörülmüştür. Bunun yanı sıra yerli üretim önünde büyük bir engel olarak duran mevcut gümrük politikalarının terkedilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Kepenek, 2011: 33). Gümrük uygulamasının yeniden düzenlenmesi gerekliliği dışında yerli üretim çıktılarının gerek yurtiçinde gerekse de yurtdışında ticaretinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla lojistik ağların oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir (Tezel, 1994).

İzmir İktisat Kongresi'nin gerçekleştirilmesinin ardından aynı yıl içerisinde Lozan Antlaşması'nın imzalanarak yürürlüğe girmesi söz konusudur. Lozan Antlaşması'nın da Türkiye Cumhuriyeti'nin izleyeceği ekonomi ve finans politikalarının şekillenmesinde oldukça belirli olduğunu söylemek mümkündür. Sözleşmeyle beraber mevcut gümrük uygulamalarının devamına karar verilmesi, yabancı sermayeye karşı mesafeli duruşun bir süre daha geçerli olacağı anlamına gelmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1930'lara dek izlemiş olduğu politikalarda her zaman Lozan Antlaşması'nın izleri görülmektedir (Kepenek, 2011: 34-35; Atagenç, 2017: 77). 1923'ten 1930'lara kadar olan dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin liberal bir ekonomik politika izleme isteği taşıdığı görülmektedir. Bu dönemde devletin ekonomiye müdahalesi oldukça sınırlı olup, daha çok özel sektörün aktif bir şekilde kalkınmada rol almasına izin verildiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla devletin piyasaya müdahalesi, özel sektörün çabalarının sınırlı olduğu noktalarda söz konusu olmuştur. Bahsi geçen süreçte devlet Osmanlı İmparatorluğu zamanında alınan aşar vergisini kaldırmıştır ancak aşarın kaldırılması aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti için çok büyük bir gelir kalemi olan vergi kaybına neden olmuştur (Memiş, 2020:265). Bu dönem ayrıca demiryolları ve denizyolu taşımacılığının millileştirilmesi söz konusu olmuştur ve bu durum yabancı sermayenin ülkeden kaçışını hızlandırmıştır (Kepenek, 2011: 34). Bu dönemde ayrıca para ve maliye politikalarının izlenmesi sürecinde anti-enflasyonist bir yaklaşım sergilenerek; Türk lirasının değer kaybına uğraması engellenmek istenmiştir (Aysan, 2000:37).

1929 yılına gelindiğinde tüm dünya ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti de büyük bir krize girmiş ve küresel ölçekte tüm tarım ürünlerinin fiyatlarının dip yapmasına neden olmuştur. İhracat gelirinin çok büyük bir kısmını tarımdan sağlayan Türkiye için bu durum adeta ekonomik bir yıkıma yol açmıştır (Kazgan, 2017: 46). Ekonominin mevcut durumu, devlet müdahalesinin zorunlu görüldüğü ve planlı bir sanayi politikasının izlenmesi gerekliliğini ortaya koyan bir kalkınma anlayışının benimsenmesini beraberinde getirmiştir (Kepenek, 2011: 62). 1930'ların başından itibaren devletçi bir politikasının uygulanmaya başlaması söz konusu olmuş ve 1950'li yıllara kadar bu anlayış milli iktisat yaklaşımı dahilinde hüküm sürmüştür. Merkez Bankası'nın kurulması da yine bu dönemde gerçekleşmiştir. 1950'lere kadar Etibank, Denizbank, Sümerbank, İller Bankası ve Halk Bankası gibi milli bankalar kurulmuş (Memiş, 2020: 268) ve Türkiye Cumhuriyeti'nin söz konusu bu dönemde düzenli olarak yaklaşık olarak yıllık % 6 seviyesinde büyüme gerçekleştirdiği görülmektedir (Altuparmak, 2002:42).

Bu dönem aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihinde ilk kez planlı bir ekonomi politikası izlemeye başladığı ve bunun sonucunda 1934 yılında Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nı (BBYSP) uygulamaya koyduğu bir süreci ifade etmektedir. Söz konusu plan çerçevesinde, milli paranın değerinin korunması, ekonomik büyümeyi gerçekleştirme ve borç-alacak dengesini gözetme gibi devletçilik ilkesinin gerektirdiği ekonomik politikalar benimsenmiştir. Bunun yanı sıra ithal ikameci bir yol izlenerek üretimin artırılması ve bu sayede hızlı bir kalkınmanın sağlanması öncelikli hedefler olarak belirlenmiştir (Üge, 2010:22). Ancak daha sonra 1940'lara doğru 2. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, atılan bu adımlardan istenilen verimin alınmasına sınırlı ölçüde izin vermiştir (Kılıçbay, 1999: 101).

2. Dünya Savaşı'na her ne kadar Türkiye girmemiş de olsa, savaşın tüm etkilerini çok büyük ölçüde hissetmiştir. Savaşın oluşturduğu tehdit nedeniyle savunma sanayi harcamaları oldukça artmış ve bunun finansmanını sağlayabilmek için varlık vergisi 1942'de uygulamaya konulmuştur. İzleyen süreçte Türkiye IMF ve Dünya Bankası'na

üye olmuş ve bu da Marshall yardımları adı altında ülkeye nakit para girişine neden olmuştur. Marshall yardımlarıyla beraber Türkiye devletçi anlayıştan tekrar uzaklaşarak daha liberal bir ekonomi politikası izlemeye başlamıştır (Palamut ve Giray, 2001: 26-27). 1950'lerin başından itibaren liberalleşmenin etkisiyle sanayide özellikle de enerji sektöründe dikkat çekici büyüme adımları atılmıştır. Türkiye bu dönemde tarım yapılabilir arazilerini %65 artırarak tarımda da oldukça önemli bir ilerleme kaydetmiştir (Parasız, 1998: 105).

1960 darbesi, Türkiye Ekonomisi için en önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde planlı kalkınmaya geçilmiş ve bu doğrultuda Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kurulması söz konusu olmuştur. Ancak bu planlı büyüme hayali istenilen gibi gitmeyip; ülkenin siyasi ve toplumsal bir kaos içerisinde sürüklenmesine neden olmuş ve ülke genelinde toplu iş yavaşlatma ve iş bırakmalar nedeniyle üretim çok büyük oranda sekteye uğramıştır (Memiş, 2020: 275). İzleyen yıllarda meydana gelen Petrol Krizi, ekonomik anlamda dengesizliği ve ödemeler dengesinin yerle bir olmasını beraberinde getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1980'lere kadar olan dönemde benimsemiş ve izlemiş olduğu içe dönük sanayileşme modelinin çökmesi, ekonomide başka bir anlayışın benimsenmesi gerektiğini gözler önüne sermiştir. Kısaca dışa oldukça kapalı bir finansal sistemin benimsenmiş olup; dış yatırımcıların ve finansal kurumların ülkeye girişine müsaade edilmediği 1923-1980 arası bu dönemde izlenen politikaların doğruluğu tartışılmıştır.

2.2. 1980 ve Sonrası Dönem

24 Ocak 1980'de alınan bir dizi radikal ekonomi kararlarıyla birlikte başlayan bu dönem, Türkiye için yeni bir iktisadi yaklaşımın benimsendiğini göstermektedir. Bu kararlarla beraber Türkiye Cumhuriyeti artık "içe dönük ve ithal ikameci sanayi politikasını" terk etmekte (Boratav, 2018: 163) ve önerilen yeni yaklaşım doğrultusunda "ihracata dayalı sanayileşme" modelini (Kazgan, 2017: 97) benimseyecektir. 24 Ocak kararlarıyla öncelikli olarak ulaşılmak istenen hedef, enflasyonu istenen düzeyde tutarak ihracatta yükseliş trendi yakalamak ve böylelikle dış ticaret konusunda denge noktasına ulaşmaktır (Memiş, 2020-276:276).

Bu dönemin henüz başlarında yaşanan bir diğer önemli gelişme ise "Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar"ın 1989 yılında yürürlüğe konulmasıdır. Söz konusu kararla Türkiye'ye gelecek yabancı sermaye ve Türkiye'den gidecek olan yerli sermaye hareketleri düzenlenmiş olup; önündeki engeller bu karar yoluyla kaldırılmıştır (Boratav, 2018: 163). Böylelikle dış ticaretin ülke sınırları dahilinde serbestleşmesi gerçekleştirilmiş; ithalat ve ihracatta oldukça kayda değer artışlar görülmüştür. Bu durum ülkeye yabancı sermaye girişini artırmış; bunun yanında enflasyonda ümit verici hareketler görülürken, milli gelir artmış ve büyüme gerçekleşmiştir (Boratav, 2018: 178-179; Memiş, 2020:277). 1980'lerin sonuna kadar Türkiye'nin ihracatında görülen olumlu gelişmeler, 1990'lardan itibaren yaşanan 4 büyük finansal krizle yerini dalgalı bir döneme bırakmıştır.

1990 yılında Körfez Krizi'yle beraber Türkiye için kara günler başlamış olmuş ve bu durum 1994 kriziyle en üst noktaya çıkmıştır. 5 Nisan 1994 tarihinde olumsuz gidişata dur demek amacıyla bir dizi ekonomik kararın alınması söz konusu olmuştur. Enflasyonun tavan yaptığı, döviz kurlarında önlenilemez bir yükselişin meydana geldiği bu dönemde, ekonomi yaklaşık olarak %6 oranında küçülmüştür (Savrul vd., 2013: 71). Bu dönem ayrıca Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren geçen sürede gerçekleşmiş olan en büyük enflasyon oranlarından birine şahit olunmuştur (Doruk ve Yavuz, 2018: 2245).

1995 yılına gelindiğinde Avrupa Birliği ile Türkiye arasında Gümrük Birliği Antlaşması imzalanmış olup; söz konusu bu gelişme Türkiye'nin liberalizasyon sürecinde son derece önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Gümrük Birliği Antlaşması, Türkiye açısından çok büyük vergi kayıplarına neden olması, ithalatta patlamaya yol açması, cari açığın büyümesi ve dış ticaret açığının artması gibi olumsuz sonuçlara neden olmuştur (Kepenek, 2011: 214). 5 Nisan kararlarının beklendiği gibi ekonomik kalkınmaya istenilen ölçüde ve istikrarlı bir biçimde katkı sağlayamaması, daha sonrasında imzalanan Gümrük Birliği Antlaşması ve beraberinde getirdiği dezavantajlar 1999 krizine zemin hazırlamış; Marmara depremi ve Asya Krizi ise süreci hızlandırmıştır.

2000 yılının ocak ayında söz konusu olumsuz tabloyu gidermek adına “Enflasyonu Düşürme Programı” gündeme gelmiştir. 1990'lı yıllardan başlayarak 2000 yılına kadar olan süreçte finans sektörünün diğer reel sektöre kıyasla çok daha hızlı bir biçimde gelişmesi, bankacılık sektörünün lokomotif sektör haline gelmesine yol açmıştır. Böylelikle bankacılık ve dolayısıyla finans sektörü, diğer sektörlerle ve devlete fon sağlayan ve kısa zamanda çabasız bir biçimde sermaye biriktiren bir hal almıştır. Bankacılık sektörünün faiz gelirleri sayesinde oldukça büyümesinden ve diğer tüm sektörlerin gelirlerinin çok önemli bir kısmını faiz gideri olarak ödemesinden dolayı 2001 yılında finansal krizin gelmesi kaçınılmaz olmuştur (Kepenek, 2011: 216). 2000 yılının son dönemlerinde bankalar likidite sıkıntısına girmiş; bu durum döviz talep ve döviz kurlarında baskı oluşturmuştur (Coşkun ve Eken, 2015: 107). Ancak bu durum ve aynı zamanda uygulamaya konulan Enflasyonu Düşürme Programı, Türkiye'nin 2001 yılında döviz krizi yaşamasına neden olmuştur. Döviz krizi sürecinde Türkiye dalgalı kur sistemine geçmiştir (Karaçor ve Alptekin, 2006: 312). Oldukça ağır seyreden bu kriz, çok sayıda bankanın TMSF kontrolüne girmesine neden olmuştur.

2001'de “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” uygulamaya dahil edilerek ekonominin kötü gidişatını engellemek amacıyla bir dizi önemli yapısal reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede finans sektörünün tekrardan canlılık kazanması ve sağlıklı bir biçimde işlerlik kazanabilmesi için enflasyona karşı aktif bir savaş açılmıştır (Merkez Bankası, 2006:4). 2008 yılına dek Türkiye'de hâkim olan anlayışın ve uygulanan politikaların sürdürülebilir kalkınma ve fiyat istikrarını hedeflemesi sonucu ülkemiz, finansal risklere ve kaosa karşı daha dirençli ve istikrarlı bir pozisyon kazanmıştır (Sönmez ve Şimşek, 2011: 102). Dolayısıyla tüm dünyanın 2008 yılında

kötü bir biçimde tecrübe ettiği küresel finansal krizden Türkiye en az hasarla çıkmayı başarabilmiştir.

3. CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE TÜRK FİNANSAL KURUMLARI

Finansal piyasalar küreselleşme ve dijitalleşmenin etkisiyle sürekli bir dönüşüm içerisinde. Bu bağlamda, günümüz finansal yeniliklerin finansal piyasalar üzerindeki etkisi oldukça büyüktür. Frame ve White (2009)'a göre finansal yenilikler üç ana grupta toplanmaktadır. Bunlar ürün ve hizmet bazında finansal yenilik, süreç bazında finansal yenilik ve organizasyon yapısı bazında finansal yeniliktir.

Yetiz ve Ünal (2018) çalışmalarında finansal yeniliğin finansal kurumlar ve finansla sistem açısından önemine değinmiştir. Kronolojik olarak yeniliklerin ortaya çıkması ve finansal sistem üzerindeki olumlu yönlerini vurguladıktan sonra Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bankacılık faaliyetlerinin dijitalleşme ile daha kolaylaştığı ve Türk bankacılık sektörünün hem ulusal hem de uluslararası anlamda daha da güçlü bir sektör haline geldiği sonucuna varılmıştır.

1923 yılında Cumhuriyetin ilanından bugüne kadar Türk finansal sistemi farklı dönemlerde gerek yerel gerek de küresel finansal krizleriyle karşılaşmıştır. Bu krizlerin her biri mevcut sistemi şekillendirme ve finansal kurumların rollerini değiştirme konusunda etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Günümüzde oldukça kritik bir öneme sahip olan finans sistemi, Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca farklı görev ve sorumlulukları yerine getirmiştir. Finans sektörü gerek sunmuş olduğu fırsatlar gerekse de taşıdığı riskler sebebiyle çok sayıda ülkenin reel ekonomisi üzerinde oldukça etkilidir.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi, finansal kurumları bankacılık sektörü, sermaye piyasaları, katılım finans sektörü, sigortacılık sektörü, bankacılık dışı finansal kesim, ödeme sistemleri ve elektronik para kuruluşları ve diğer kurumlar olmak üzere sınıflandırmıştır. Çalışmanın geri kalanında finansal kurumlar hakkında detaylı bilgi bu sınıflandırma çerçevesinde yapılacaktır.

3.1. Bankacılık Sektörü

Bankacılık sektörü bankaların yanı sıra Bankacılık Düzenleme ve Denetim Kurumu (BDDK) ve Türkiye Bankalar Birliği'nden oluşmaktadır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu finansal piyasalarda etkin denetim ve gözetim yapılmasının yanı sıra bağımsız karar verilebilmesi amacıyla 23.06.1999 tarih ve 23734 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip bir otorite olarak kurulmuştur. 01.11.2005 tarih ve 25983 sayılı mükerrer Resmi Gazetede yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile de desteklenip güçlendirilmiştir.

İhtiyatlılık, bağımsızlık, güvenilirlik, katılımcılık, etkinlik, yetkinlik ve duyarlılık temel değerlerini oluşturmaktadır. Etkin kredi sistemiyle birlikte fon fazlası olanların haklarını korumayı hedeflerken finansal piyasaların gelişim ve finansal istikrarın sürdürülmesine katkı sağlamaktadır.

Dünyada meydana gelen finansal krizler bankacılık sisteminin gözetim ve denetiminin önemini ortaya koymuştur. Finansal krizlerin artmasıyla beraber ülkeler mali sistemlerinde çeşitli düzenlemelere yönelmiştir. Güney Kore (1998), Avustralya (1998) ve İngiltere (1997) finansal sistemlerinde yeniden yapılandırmanın öncüsü olmuşlardır (Akın ve Ece, 2010).

1990'lı yıllarda yaşanan bankacılık krizleri ve finansal krizler hem de IMF ve Dünya Bankası'nın Türkiye'ye bankacılık sektörünün denetim ve düzenlemesinin yapılması önerisiyle 1999'da Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu (BDDK) kurulmuştur ve faaliyetlerine devam etmektedir (Doğangün, 2008).

Çoban vd. (2015) çalışmasında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun kuruluşundan önce ve sonra on bankanın verimliliğini Malmquist Toplam Faktör Verimliliği (TFP) indeksi ile analiz etmiştir. Çalışmanın bulgularına göre BDDK'nın 2000 yılında kurulmasından sonra bankacılık sisteminin toplam faktör verimliliği yükselmiştir.

Türkiye Bankalar Birliği 8 Ekim 1958'de kurulmuştur. Bankacılık Kanunu'nun 79. maddesi hükümlerine göre kurulmuş olan tüzel kişiliği haiz kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşudur. Tüm mevduat, kalkınma ve yatırım bankaları Birliğe üye olma zorunluluğu bulunmaktadır. Temel değerleri paydaş ortaklık, sürekli iyileştirme ve yenileşim, tanıma ve takdir, çözüm odaklılık ve katılımcılıktan oluşmaktadır. Bankaların hak ve menfaatlerini savunurken, sektörün büyümesi ve mesleğin gelişmesine katkı sağlayarak haksız rekabeti önlemeyi amaçlar (Türkiye Bankalar Birliği, 2023).

Tablo 1. Finansal Sektörde Faaliyet Gösteren Kurumlar

Bankalar	58
Mevduat	33
Kalkınma ve Yatırım	17
Katılım	6
TMSF Bünyesindeki Bankalar	2
Finansal Kiralama Şirketleri	21
Faktöring Şirketleri	49
Finansman Şirketleri	20
Varlık Yönetim Şirketleri	23

Bağımsız Denetim Kuruluşları	32
Bankalara Değerleme Hizmeti Vermeye Yetkili Kuruluşlar	152
Yetkili Derecelendirme Kuruluşları	1
Birlikler ve Diğer Kuruluşlar	3
5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu Kapsamında Faaliyet İzni Verilen Kuruluşlar	5
Tasarruf Finansman Şirketleri	6

Kaynak: BDDK, 2023

3.2. Sermaye Piyasaları

Sermaye piyasaları ile Sermaye Piyasası Kurulu, Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, Borsa İstanbul, Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş. ve İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.'den oluşmaktadır.

Sermaye Piyasası Kurulu, tasarrufların menkul kıymetlere yatırılarak halkın iktisadi kalkınmaya etkin ve yaygın bir şekilde katılmasını sağlamak ve sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasını düzenlemek ve denetlemek amacıyla 1981 yılında çıkarılan 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile kurulmuştur. Söz konusu Kanunu yürürlükten kaldıran 6/12/2012 tarihli ve 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile Kurulun görev, yetki ve sorumlulukları yeniden düzenlenmiştir (Sermaye Piyasası Kurulu, 2022a).

Kurul idari ve mali özerkliğe sahip bir kamu tüzel kişisidir ve kendisine verilen görev ve yetkileri kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak yerine getirir ve kullanır. Kurulun ilgili olduğu bakanlık, Hazine ve Maliye Bakanlığıdır (Sermaye Piyasası Kurulu, 2022b).

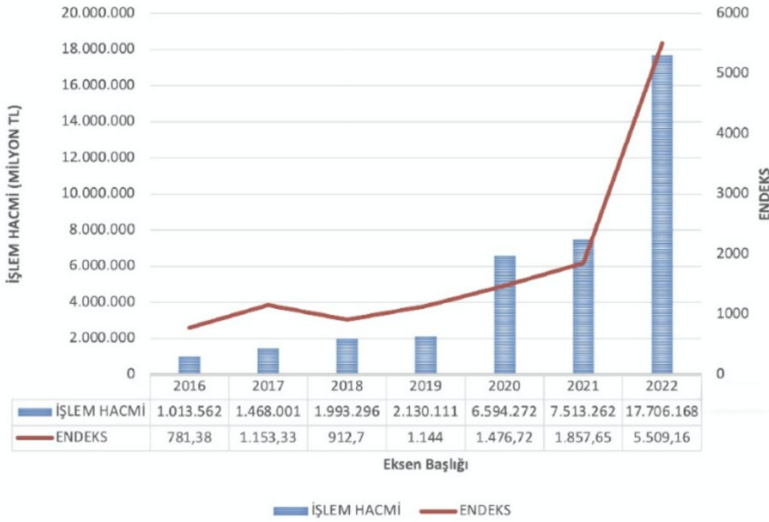
Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği ise 11 Şubat 2001'de kurulup Nisan 2001'de faaliyetlerine başlamıştır. Sermaye piyasasında faaliyet gösteren tüm kurumlar birlik üyesidir.

Borsa İstanbul tarihi Dersaadet Tahvilat Borsası'na dayanmaktadır. 1985 yılına gelindiğinde İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) olarak faaliyetleri başlamıştır. Yıllar içerisinde çeşitli piyasaları bünyesine ekleyen İMKB, 30 Aralık 2012 tarihinde 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile Borsa İstanbul olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Yerli yatırımcılar yanı sıra yabancı yatırımcıların da ilgisini çeken Borsa İstanbul World Federation of Exchanges (WFE, Dünya Borsalar Federasyonu, Organisation of Islamic Cooperation (OIC) Exchanges Forum (İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Borsalar Forumu), London Bullion Market Association (LBMA, Londra Külçe Piyasası Birliği), World Federation of Diamond Bourses (WFDB, Dünya Elmas Borsaları Federasyonu), Intermarket Surveillance Group (ISG, Piyasalar Arası Gözetim Grubu) gibi uluslararası üyelikleri de bulunmaktadır.

2022 yılında, pay piyasasında yatırımcı sayısı 3.8 milyona ulaşmakla beraber Borsa İstanbul 100 Endeksi 2021 yıl sonundan 2022 yıl sonuna kadar geçen sürede % 197 getiri sağlamıştır. 40 şirket halka arz edilirken, Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin piyasa değeri 2022 sonu itibariyle 6,2 trilyon liraya ulaşmıştır (Sermaye Piyasası Kurulu, 2022a).

Şekil 1 2016-2022 yılları arasında Borsa İstanbul 100 Endeksi yıllık işlem hacmi ve endeks getirisini göstermektedir. Buna göre, pandemi sonrası dönemde Borsa İstanbul yatırımcılar için cazip bir alternatif haline gelmiş ve hem işlem hacmi hem de endeks bakımından oldukça büyük bir sıçrama göstermiştir.

Şekil 1. Bist 100 Endeksi ve İşlem Hacmi

Kaynak: BİST, 2023

2021 yılında dolar bazında %30 kayıpla en fazla değer kaybeden borsa olan Borsa İstanbul, 2022 yılında %105 kazançla en fazla değer kazanan Borsa olmuştur. Hem MSCI gelişen piyasalar endeksi (-%20) hem de MSCI dünya endeksinin (-%18) getirisinin oldukça üzerinde yer almıştır. 330 milyar dolar piyasa değeriyle Borsa İstanbul dünyada 30. sırada yer almaktadır (Türkiye Sermaye Piyasası, 2022b).

Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş. (MKK) ise sermaye piyasası katılımcılarına kayıt, saklama ve takas hizmeti sağlamanın yanı sıra teknoloji yoğun ürünlerle finansal sistemi destekleyen bir kurumdur. Ar-Ge merkezi olarak faaliyette bulunan MKK, hem yerli hem de yabancı yatırımcılara veri sağlamaktadır.

Merkezi Kayıt Kuruluşu (2023) verilerine göre toplam yatırımcı sayısı 31,57 milyon, toplam hesap sayısı 66,99 milyon, bakiyeli yatırımcı sayısı 8,18 milyon ve kayden saklanan menkul kıymet değeri 10,73 trilyona ulaşmıştır.

3.3. Katılım Finans Sektörü

Katılım finans sektöründe yine Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türkiye Katılım Bankalar Birliği, Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile Türkiye Sigortalar Birliği yer almaktadır.

Katılım bankacılığının sektördeki payı %8,3 iken katılım sigortacılığının sektördeki payı % 5,1 olmuştur (T.C. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi, 2023).

3.4. Sigortacılık Sektörü

Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile Türkiye Sigortalar Birliği katılım finans sektörü kurumlarından olduğu gibi sigortacılık sektörü kurumları arasında da sayılmaktadır. Emeklilik Gözetim Merkezi ve Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi de yine sigortacılık sektörü kapsamındadır.

3.5. Bankacılık Dışı Finansal Kesim

Bankacılık dışı finansal kesim sektöründe Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na ilaveten Finansal Kurumlar Birliği yer almaktadır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na ilişkin detaylı bilgilere bankacılık sektöründe yer verilmiştir.

3.6. Ödeme Sistemleri ve Elektronik Para Kuruluşları

Ödeme sistemleri ve elektronik para kuruluşları Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Türkiye Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşları Birliği'nden oluşmaktadır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarihçesini üç ana döneme ayırmak mümkündür. Bu dönemler sırasıyla Osmanlı dönemi, Cumhuriyet dönemi ve 1980 sonrası dönemdir. Osmanlı döneminde, padişah adına altın sikke basılmış ve Kaime-i Nakdiye-i Mutebere (Kaime) isimli kâğıt paraları bastıktan sonra 1840 yılında dolaşıma başlamıştır. Dış borçların ödenmesi için 1856 yılında İngiliz sermayeli Ottoman Bank (Bank-ı Osmanî) kurulmuştur. 1863 yılında İngiliz-Fransız ortaklığı altında Bank-ı Osmanî-i Şahane (Osmanlı Bankası) adını almıştır. Yabancı sermayeli olması halkın tepkisini çekmiş ve 11 Mart 1917 tarihinde yerli sermayeli Osmanlı İtibar-ı Millî Bankasının kurulmuştur (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2008).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, siyasi bağımsızlığın ekonomik bağımsızlıkla desteklenmesi gerekliliği ilk kez 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde ortaya konmuştur. 1927 yılında Maliye Bakanı Abdülhalik Renda'nın merkez bankası kurulması hakkında sunduğu kanun taslağı kabul edilmiştir. 3 Ekim 1931 tarihinde farklı kurumların işlevleri Merkez Bankası adı altında toplanmıştır. 1980 sonrası dönemde

ise, 24 Ocak 1980 kararları etkili olmuştur. 1983 yılında Merkez Bankası, altın ve döviz rezervlerini etkin şekilde yönetilmesinden sorumlu olurken 1987 yılında açık piyasa işlemlerine başlamıştır. 2002 yılında enflasyon hedeflemesi rejimi uygulanmaya başlanmıştır (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2008).

3.7. Diğer Kurumlar

Diğer kurumlar ise İstanbul Tahkim Merkezi, Kredi Garanti Fonu, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi, Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu ve Sigortacılık Eğitim Merkezi olarak sınıflandırılmaktadır.

4. TARTIŞMA

Finansal kurumların en temel amacı piyasalardaki para hareketliliğinin işleyişine aracılık etmek ve katkı sağlamaktır. Bu hareketlilik ise finansal kurumlar aracılığıyla fon fazlası olanlardan fon açığı olanlara doğru gerçekleştirilmektedir.

Bu çalışmada finansal kurumlar bankacılık sektörü, sermaye piyasaları, katılım finans sektörü, sigortacılık sektörü, bankacılık dışı finansal kesim, ödeme sistemleri ve elektronik para kuruluşları ve diğer kurumlar olmak üzere sınıflandırmıştır.

Türkiye'deki finansal kurumları sektörler bazında sınıflandırırken bir yandan da Cumhuriyet dönemini iki ana döneme ayırmak mümkündür. 1923-1980 arası kapsayan ilk dönem, devletin piyasaya denetleyici ve düzenleyici rolüyle müdahalesinin yoğun olduğu ve piyasada öncü bir misyona sahip olduğu dönemdir. Bu dönemde ayrıca dışa oldukça kapalı bir finansal sistem benimsenmiş olup; dış yatırımcıların ve finansal kurumların ülkeye girişine müsaade edilmemiştir. 1980'den günümüze kadar olan ikinci dönem ise finansal sistemin serbestleşmeye başlaması ve yabancıların finansal piyasalara girişleri önündeki engellerin kaldırılmaya başlandığı dönemi ifade etmektedir.

Yabancı yatırımcıların da finansal piyasalara artan ilgisiyle beraber, küresel bütünleşme, dijitalleşme ve teknolojide görülen diğer ilerlemelerle finansal araçların çeşitlenmiş, finansal istikrarsızlığın artmış ve ekonomik dalgalanmaların yaşandığı görülmektedir.

Zaman içerisinde finansal araçların çeşitlenmesiyle beraber finansal kurumlarda da değişim başlamıştır. Finansal yenilik aracılığıyla, gerek sürdürülebilir finansal araçlar gerekse de kripto paralar gibi finansal araçların piyasada işlem görmesi ve yatırımcılardan artan taleple beraber, finansal kurumlarda bu araçlarla ilgili düzenlemeler planlanmaktadır.

Finansal istikrarın sürdürülebilmesi, olası finansal krizlerle mücadele edilebilmesi ve küreselleşen piyasalarda faaliyetlere devam edebilmek ancak finansal kurumların da görev ve yetki alanlarının güncellenmesiyle mümkün olacaktır.

SONUÇ

Siyasi bağımsızlığın ekonomik bağımsızlıkla desteklenmesi gerekliliği ilk kez 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde ortaya konmuştur. Böylece, Cumhuriyet dönemi finansal kurumlarının temelleri atılmaya başlanmıştır. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında çeşitli bankalar ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası gibi finansal kurumlar faaliyetlerine başlarken, zaman içerisinde finansal sistemdeki banka sayısı ve türleri artmıştır. Sermaye hareketliliğinin arttığı günümüzde, 1980 sonrası dönemde BDDK, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası gibi kurumlara ilaveten çeşitli düzenleyici ve denetleyici kurumlar da faaliyetlerine başlamıştır.

Bu çalışmada finansal kurumlar bankacılık sektörü, sermaye piyasaları, katılım finans sektörü, sigortacılık sektörü, bankacılık dışı finansal kesim, ödeme sistemleri ve elektronik para kuruluşları ve diğer kurumlar olmak üzere sınıflandırmıştır. Türkiye'deki finansal kurumları sektörler bazında sınıflandırırken bir yandan da Cumhuriyet dönemini iki ana döneme ayırmıştır: 1923-1980 dönemi ve finansal piyasaların serbestleşmeye başladığı 1980 sonrası dönem.

Sektörler bazında piyasa liderliği yapan BDDK, TCMB, Borsa İstanbul gibi kurumlara ayrıca odaklanılmış ve 100 yıl boyunca çeşitli yasal düzenlemelerle görev yetki ve sınırlarının değiştiği vurgulanmıştır.

Küreselleşmeyle beraber finansal piyasaların entegre olması ve sermaye akışında yaşanan artışın da etkisiyle, finansal kurumlara ilişkin mevzuat güncellenmiş ve mevcut finansal araçlar ve piyasalara ilişkin bilgilere de yer verilmeye başlanmıştır.

Bu kapsamda, zaman içerisinde finansal araçların çeşitlenmesiyle beraber finansal kurumlarda da değişim başlanmıştır. Finansal yenilik aracılığıyla, gerek sürdürülebilir finansal araçlar gerekse de kripto paralar gibi finansal araçların piyasada işlem görmesi ve yatırımcılardan artan taleple beraber, finansal kurumlarda bu araçlarla ilgili düzenlemeler planlanmaktadır.

Finansal kurumların geleceği açısından bakıldığında ise, Cumhuriyet'in 100 yılında karşılaşılan bankacılık ve finansal krizleriyle şekillen ve daha da güçlü hale gelen Türk finansal kurumlarının, gelişen ve çeşitlenen finansal araçlarla daha da güçlenmesi beklenmektedir.

THE TURKISH FINANCIAL SYSTEM AND THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL INSTITUTIONS IN THE 100TH YEARS OF THE REPUBLIC OF TÜRKİYE

1. INTRODUCTION

Although the effect of the financial sector on the national economies of the countries is still an important topic of discussion, it is seen that many countries, especially the economies of developing countries, frequently encounter financial crises. The fact that their financial systems are quite fragile and sensitive is shown as an important reason for developing economies to face financial crises. In addition, it is possible that financial indicators are not in balance in these economies, the existence of external debt, budget deficit or market distortions prepare the necessary environment for financial crises (Dooley and Frankel, 2007:747). One of these countries mentioned is the Republic of Türkiye. It is possible to say that the Turkish financial system has gone through various crises on different dates since 1923, the foundation year of the Republic, and each of these crises has been effective in shaping the current system.

The financial system, which has a critical importance today, has fulfilled different duties and responsibilities throughout the history of the Republic of Turkey. The financial sector is very influential on the real economy of many countries due to both the opportunities it offers and the risks it carries. From the point of view of the Republic of Turkey, the financial sector was not given the necessary importance until the early 1980s; It is seen that the financial sector is left in the background compared to the real sector. However, in the post-1980 period, the financial sector has almost become the locomotive sector for our economy; Considering the international financial markets, it has reached a valuable position (Çekin, 2019:7).

In the process from the establishment of our Republic to the present, there is a transition from the period when the understanding of statism was dominant to the period in which the free market economy and financial liberalization are at the highest level. In this study, it is questioned how this transformation took place and how the roles of existing financial institutions should be in order to maintain financial stability with increasing risks today. Within the scope of the study, the duties and responsibilities of financial institutions in their journey with the republic were evaluated in order to manage financial risks in a healthy way and to maintain stability.

2. METHODS

First of all, the processes of the Turkish financial system until today and the institutions and organizations established within these processes were determined. In order to determine for what purpose these institutions were established, what duties they fulfilled and how they contributed to financial stability, the literature was searched and the official websites of the relevant institutions were examined. In addition, official reports, documents and documents related to the subject were scanned.

3. RESULTS

As a result of the study, it has been determined how the institutions operating in the Turkish financial system have developed over the course of history and what tasks they have undertaken. In this framework, in 1923, while there was a financial structure dominated by the understanding of statism; Today, there is a situation that the free market economy requires and the state has a supervisory and regulatory role at the required points.

4. DISCUSSION

While classifying the financial institutions in Turkey on the basis of sectors, it is possible to divide the Republican period into two main periods. The first period, covering the period between 1923 and 1980, was the period when the state intervened heavily in the market with its supervisory and regulatory role and had a pioneering mission in the market. In this period, a very closed financial system was adopted; Foreign investors and financial institutions were not allowed to enter the country. The second period, from 1980 to the present, refers to the period when the financial system began to liberalize and the barriers to entry of foreigners into financial markets began to be removed.

With the increasing interest of foreign investors in financial markets, financial instruments have diversified, financial instability has increased and economic fluctuations have been experienced with global integration, digitalization and other advances in technology. Sustaining financial stability, combating possible financial crises and continuing to operate in globalized markets will only be possible by updating the mandate and jurisdiction of financial institutions.

CONCLUSION

The necessity of supporting political independence with economic independence was put forward for the first time at the 1923 İzmir Economy Congress. Thus, the foundations of the financial institutions of the Republican period began to be laid. While various banks and financial institutions such as the Central Bank of the Republic of Turkey started their activities in the first years of the Republican period, the number and types of banks in the financial system increased over time. In today's increasing capital mobility, various regulatory and supervisory institutions have started their activities in addition to institutions such as the BRSA and the Istanbul Stock Exchange in the post-1980 period.

In this study, financial institutions are classified as banking sector, capital markets, participation finance sector, insurance sector, non-banking financial sector, payment systems and electronic money institutions and other institutions. While classifying the financial institutions in Turkey on the basis of sectors, the Republican period was divided into two main periods: the period of 1923-1980 and the period after 1980, when financial markets began to liberalize.

Institutions such as the BRSA, the CBRT, and Borsa İstanbul, which are market leaders on the basis of sectors, were also focused on, and it was emphasized that their mandate and limits had changed with various legal regulations over the course of 100 years.

With the effect of the integration of financial markets with globalization and the increase in capital flow, the legislation on financial institutions has been updated and information on current financial instruments and markets has begun to be included.

KAYNAKÇA

- Altıparmak, A. (2002). Türkiye’de Devletçilik Döneminde Özel Sektör Sanayiinin Gelişimi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 35-59.
- Atağenç, İ. Ö. (2017). İzmir İktisat Kongresi ve 24 Ocak Kararları Sonrası Türkiye’nin Liberal Tecrübesinin Karşılaştırmalı Analizi [Özel sayı] *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 69-87.
- Aysan, M. A. (2004). *Atatürk’ün Ekonomi Politikası*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları
- Boratav, K. (2018). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2015*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Çekin, S. E. (2019). Türkiye’de Finans Sisteminin Yapısı ve Dönüşüm Gereksinimi. *SETA Analiz*, Temmuz, (290).
- Çoban, O., Yorgancılar, F. N., ve Kabaklarlı, E. (2015). BDDK’nın Türk Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkisinin Malmquist İndeksi ile Test Edilmesi (1995-2010). *Academic Review of Economics & Administrative Sciences*, 8(2).
- Coşkun, Ö. A. ve Eken, M. H. (2015). 2001 ve 2008 Krizlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkilerinin Karşılaştırılması. *Maliye ve Finans Yazıları Dergisi*, 1(104), 105-130.
- Doğangün, G. (2008). Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması: BDDK ve Yönetişim. *Memleket Siyaset Yönetim*, 3 (6), 39-66.
- Dooley, M. P. ve Frankel, J. A.. (2007). *Managing Currency Crises in Emerging Markets*. University of Chicago Press.
- Doruk, Ö. T. ve Yavuz, H. B. (2018). 1980’den Sonra Türkiye’de Uygulanan İstikrar Politikalarının Ekonomik Büyümeye Etkisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15, 2237-2265.
- Ece, N. ve Akın, F. (2010). Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Otoritelerin Yapılanması: BaFin ve BDDK Örneği. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, (17), 21-30.
- Engin, C. ve Göllüce, E. (2016). 2008 Küresel Finans Krizi ve Türkiye Üzerine Yansımaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 27-40.
- Frame, W.S. ve White, L. J., (2014), “Technological change, financial innovation, and diffusion in banking”, *NYU Working Paper, No. 2451733549*, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2380060/2808.2017

- İşler, H. (2021). Industrialization Policies in Turkey 1923-1980 Period. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 4(1), 35-51.
- Karaçor, Z. ve Alptekin, V. (2006). 1980 Sonrası İstikrar Politikaları Işığında Türkiye Ekonomisinin Trend Analizi Yardımıyla Değerlendirilmesi. *İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 306-342.
- Kazgan, G. (2017). *Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kepenek, Y. Y. (2011). Nurhan, *Türkiye Ekonomisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Kılıçbay, A. (1999). *Türk Ekonomisi*. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Memiş, Ş. (2020). 20. Yüzyıl Türkiye Ekonomisi Üzerine Kısa Bir Analiz (1923-2000). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (66), 263-284.
- Merkezi Kayıt Kuruluşu (2023). <https://www.mkk.com.tr>, Erişim: 16 Haziran 2023,
- Palamut, M. E. ve Giray, F. (2001). Cumhuriyetten Günümüze Yaşanan Mali Krizler ve Uygulanan Politikalar. *Yeni Türkiye*, 44, 20-34.
- Parasız, İ. (1998). *Türkiye Ekonomisi 1923'den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Sabır, H. (2006). Atatürk'ün Ekonomi Anlayışı. *Sayıştay Dergisi*, 62, 3-19.
- Savrul, B. K., Özel, H. A. ve Kılıç, C. (2013). Osmanlı'nın Son Döneminden Günümüze Türkiye'de Dış Ticaretin Gelişimi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(1), 55-78.
- Sönmez, A. ve Şimşek, F. (2011). Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Gelişmelerin Küçük Ölçekli Bir Aile İşletmesi Üzerindeki Etkileri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*.6(3), 93-114
- Tezel, Y. S. (1994). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB). (2023). Hakkımızda. Erişim: 3 Temmuz 2023, <https://www.tbb.org.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/hakkında/vizyon-misyon-ve-temel-degerler/12>.
- T.C. Finans Ofisi (2023). <https://www.cbfo.gov.tr/turkiyeye-genel-bakis>, 1 Temmuz 2023
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB). (2008). Dünden Bugüne Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. Erişim: 1 Temmuz 2023, https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/3fac8ff1-5cbe-4c05-89b1-4f0a4cfbaa90/dundenbugune_TCMB.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=RO_OTWORKSPACE-3fac8ff1-5cbe-4c05-89b1-4f0a4cfbaa90-m3fB7Js
- Türkiye Cumhuriyeti Sermaye Piyasası Kurulu (SPK). (2022a). Türkiye Sermaye Piyasası Raporu 2022. Erişim: 20 Haziran 2023, https://tspb.org.tr/wp-content/uploads/2023/05/Turkiye_Sermaye_Piyasasi_2022.pdf
- Türkiye Cumhuriyeti Sermaye Piyasası Kurulu (SPK). (2022b). Sermaye Piyasası Faaliyet Raporu. Erişim: 2 Temmuz 2023, <https://spk.gov.tr/data/SPK-Faaliyet-Raporu-2022/mobile/index.html#p=7>
- Yetiz, F. ve Ünal, A. E. (2018). FİNANSAL YENİLİKLERİN GELİŞİMİ VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(4), 117-135.

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / <i>Idea or Notion</i>	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / <i>Form the research hypothesis or idea</i>	Gökçe Sinem ERBUĞA Ayşegül GÜR SOY
Tasarım / <i>Design</i>	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / <i>Designing method, scale and pattern</i>	Gökçe Sinem ERBUĞA Ayşegül GÜR SOY
Veri Toplama ve İşleme / <i>Data Collecting and Processing</i>	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / <i>Collecting, organizing and reporting data</i>	Gökçe Sinem ERBUĞA Ayşegül GÜR SOY
Tartışma ve Yorum / <i>Discussion and Interpretation</i>	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / <i>Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings</i>	Gökçe Sinem ERBUĞA Ayşegül GÜR SOY
Literatür Taraması / <i>Literature Review</i>	Çalışma için gerekli literatürü taramak / <i>Review the literature required for the study</i>	Gökçe Sinem ERBUĞA Ayşegül GÜR SOY